

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

2/2015

гр.София, 06.06.2016 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска колегия, в съдебно заседание на 12 май 2016 година в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК,

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и

ПРЕДСЕДАТЕЛ на Гражданска колегия:

КРАСИМИР ВЛАХОВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ

на ОТДЕЛЕНИЯ: БОЙКА СТОИЛОВА

И.Ф. ДОБРИЛА ВАСИЛЕВА

И.Ф. ТАНЯ МИТОВА

И.Ф. ПЛАМЕН СТОЕВ

ЧЛЕНОВЕ:

1. КАПКА ЮСТИНИЯНОВА	17. АЛБЕНА БОНЕВА
2. СИМЕОН ЧАНАЧЕВ	18. СВЕТЛА ДИМИТРОВА
3. ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА	19. БОНКА ДЕЧЕВА
4. БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА	20. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА
5. СТОИЛ СОТИРОВ	21. ЖИВА ДЕКОВА
6. МАРГАРИТА СОКОЛОВА	22. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА
7. БОРИСЛАВ БЕЛАЗЕЛКОВ	23. ВАСИЛКА ИЛИЕВА
8. СВЕТЛА ЦАЧЕВА	24. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА
9. ЛЮБКА БОГДАНОВА	25. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА
10. ВЕСКА РАЙЧЕВА	26. ОЛГА КЕРЕЛСКА
11. ЗЛАТКА РУСЕВА	27. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ
12. ДИЯНА ЦЕНЕВА	28. ВЕСЕЛКА МАРЕВА
13. МАРИЯ ИВАНОВА	29. БОРИС ИЛИЕВ
14. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА	30. ДИАНА ХИТОВА
15. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА	31. БОЯН ЦОНЕВ
16. ЕМИЛ ТОМОВ	32. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА

33. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ	38. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ
34. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ	39. ГЕРГАНА НИКОВА
35. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА	40. МАЙЯ РУСЕВА
36. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА	41. ЕРИК ВАСИЛЕВ
37. ЛЮБКА АНДОНОВА	

при участието на секретаря КЛАВДИЯ ДАЛИ
постави на разглеждане тълкувателно дело № 2 по описа за 2015 г. на
Общото събрание на Гражданска колегия
докладвано от съдия ЛЮБКА АНДОНОВА

Делото е образувано с разпореждане на Председателя на
Върховния касационен съд от 8.10.2015 г, на основание чл. 128 ал. 1 от
ЗСВ вр.чл. 292 от ГПК.С определение № 564 от 14.9.2015 г по ч.гр.дело
№ 1013/15 г в производство по реда на чл. 274 ал. 3 от ГПК, Върховният
касационен съд, Четвърто гражданско отделение, е спрял
производството по делото и е предложил на ОСГК на ВКС да постанови
тълкувателно решение по следния въпрос, по който е налице
противоречива съдебна практика, постановена по реда на чл. 290 от
ГПК и чл. 274 ал. 3 от ГПК:

**Приложими ли са общите правила на ГПК за
присъждане на разноските, направени в производството по чл.1 ал.1
т.3 от Закона за установяване на трудов и осигурителен стаж по
съдебен ред.**

В съдебната практика се поддържат следните
становища:

Според едното становище, обективизирано с решение №
254/20.1.2014 г по гр.дело № 1413/12 г на ВКС, Трето ГО, постановено
по реда на чл.290 от ГПК по така поставения правен въпрос е прието, че
Националният осигурителен институт (НОИ) като държавен орган,
който по силата на чл.3 от Закона за установяване на трудов и
осигурителен стаж по съдебен ред е ответник по исковете за
установяване на трудов стаж, не дължи направените от ищците
деловодни разноски в тези производства, тъй като неговата процесуална
легитимация е във връзка с изпълнение на възложената му със закон
компетентност; че предявяването на иска е необходимо за постигане на
целения правен резултат, независимо от поведението на ответника по
иска. Прието е, че не се прилагат общите правила за отговорността за
разноски като санкция за страната, предизвикала неоснователно
правния спор.

Според другото становище в производството по чл.1 ал.1
т.3 от Закона за установяване на трудов и осигурителен стаж по съдебен

ред са приложими общите правила на ГПК за присъждане на разноските. В този смисъл е определение № 821 от 17.6.2014 г по гр.дело № 1708/14 г на ВКС, Четвърто гражданско отделение, постановено по реда на чл.274 ал.3 от ГПК.

Общото събрание на Гражданската колегия на Върховния касационен съд намира за правилно второто становище по въпроса. Съображенията за това са следните:

Действащото трудово и осигурително право предвиждат два начина за установяване на трудов и осигурителен стаж:

- Установяване с определени документи /трудова, осигурителна, занаятчийско-ученическа книжка или с удостоверение-УП-30, издадено въз основа на ведомости за заплати, присъствени списъци или др. документи/, в които трудовият стаж се вписва от работодателя. Това действие се извършва на основание чл.349 ал.1 т.9 от КТ и е юридическо задължение на работодателя. Трудовата книжка и посоченото удостоверение имат материална доказателствена сила по смисъла на чл.179 ал.1 от ГПК.

- Когато тези документи липсват, установяването на трудов и/или осигурителен стаж се извършва единствено по съдебен ред, в рамките на нарочно съдебно производство.

Действащата позитивно-правна уредба на установяването на трудов и/или осигурителен стаж по съдебен ред се съдържа в Закона за установяване на трудов и осигурителен стаж по съдебен ред /ЗУТОССР/ - обн.ДВ бр. 26 от 29.3.2011 г, който отмени Указа за установяване на трудов стаж по съдебен ред от 1961 г /пар.1 ПЗР на ЗУТОССР/.

Законът за установяване на трудов и осигурителен стаж по съдебен ред е процесуален закон, който урежда едно съдебно производство по установяване на юридически факти, свързани с възникване, изменение или прекратяване на материални трудови и осигурителни правоотношения.

Под „установяване на трудов и/или осигурителен стаж” се разбира определяне на неговото наличие и продължителност в правната действителност, по правилата за неговото изчисляване и удостоверяването на това обстоятелство по надлежен ред. Когато определен правен субект не иска да зачете конкретен времеви период като трудов и/или осигурителен стаж и да удостовери по съответния ред този период като такъв, възниква правен спор.

В Закона за установяване на трудов и осигурителен стаж по съдебен ред се съдържат три хипотези, които са предмет на три самостоятелни искиви претенции:

- за установяване на трудов стаж, придобит след 31.12.1999г

- за установяване на осигурителен стаж по Кодекса за социално осигуряване

- за установяване на времето, което се зачита за трудов стаж и трудов стаж при пенсиониране, положен до 31.12.1999 г, съгласно действащите дотогава разпоредби.

Активната легитимация по исковете се извлича от нормата на чл.2 от закона. Работникът или служителят участва единствено в процесуалното качество на ищец. Пасивната легитимация е уредена в чл.3 който предвижда, че искът за установяване на трудов стаж се предявява срещу работодателя и съответното териториално поделение на Националния осигурителен институт или само срещу поделението, когато работодателят е прекратил своята дейност, а искът за установяване на осигурителен стаж се предявява срещу съответното териториално поделение на НОИ.

Споровете за установяване на трудов стаж по съдебен ред са **трудови спорове**. Като такива *in fine* ги определя нормата на чл.357 ал.1 от КТ. По принцип правилата на общото гражданско съдопроизводство, установени в ГПК, се прилагат за разглеждане на трудовите спорове, доколкото в КТ не са въведени изрично някои отклонения, които са специални по отношение на общите правила и на това основание дерогират приложението им.

Разпоредбата на чл.359 от КТ предвижда, че в производството по трудови дела, работниците и служителите не заплащат такси и разноски. Това означава, че независимо от изхода на делото, ищците са освободени от заплащането на дължимите към съда държавни такси, както и разноските за съдебното производство. Няма законово основание обаче за освобождаването им от разноските, дължими на ответника - работодател на основание чл. 78, ал. 3 ГПК.

Специалният закон съдържа правила относно специфичните въпроси на съдебното исково производство по установяване на трудов и осигурителен стаж-процесуалната легитимация, реквизитите и приложенията към исквата молба, допустимите доказателствени средства, държавните такси и разноските в процеса. За неуредените в специалния ЗУТОССР въпроси относно съдебния исков процес се прилагат разпоредбите на ГПК като общ процесуален закон, по силата на пряко препращащата норма на чл.10.

Така например специалният закон в нормата на чл.9 ал.1 предвижда, че *държавни такси* не се събират както по делата за установяване на трудов стаж, така и по тези за установяване на осигурителен стаж. Това специално правило е в отклонение от общото правило на чл.71, ал.1 ГПК за дължимост на държавни такси по граждански дела.

Съгласно чл.9, ал.2 ЗУТОССР, ищецът по делата за установяване на *осигурителен стаж не е освободен от разноски* в процеса /за свидетели и вещи лица/. Заплатените от него такива, в това число и за адвокатско възнаграждение не се присъждат в тежест на

ответната страна и при уважаване на иска, в отклонение от общото правило на чл.78 ал.1 от ГПК.

Различно е уредено положението за *разноските по делата за установяване на трудов стаж*. По тях съгласно чл.9 ал.3 ищецът не заплаща такси към съда и разноски по производството, която норма е аналогична с тази на чл.359 от КТ.

В обобщение се налага изводът, че с оглед спецификата на исковите производства за установяване на трудов и осигурителен стаж по реда на ЗУТОССР, законодателят е установил някои специални правила за отговорността и присъждането на направените разноски, като изрично е отграничил исковете за установяване на трудов стаж от исковете за установяване на осигурителен стаж по чл.1 ал.1 т.2 от ЗУТОССР. Разпоредбата на чл.9 ал.2 от ЗУТОССР, съгласно която съдебните разноски по делата за установяване на осигурителен стаж са за сметка на ищеца, установява специално правило, което е в отклонение от общите правила на чл.78 от ГПК, но то се отнася единствено за исковите производства за установяване на осигурителен стаж по чл.1 ал.1 т.2 от ЗУТОССР. Разпоредбата на чл.9 ал.3 от ЗУТОССР освобождава от заплащане на такси и разноски ищите по исковите производства за установяване на трудов стаж по чл.1 ал.1 т.1 и т.3 от ЗУТОССР, но не и от отговорността за разноските по чл.78 ГПК. Специалните правни норми на чл.9 от ЗУТОССР не могат да се тълкуват разширително или да се прилагат по аналогия, именно предвид техния характер на уреждащи изрични изключения от общи правила. Друг извод не би могъл да се направи от особената процесуална легитимация на ответник в тези производства на териториалните поделения на НОИ по чл.3 от ЗУТОССР, макар тя да е във връзка с изпълнение на възложената му със закон компетентност. Ако действителната воля на законодателя би била, предвид тези особености на пасивната процесуална легитимация по чл.3 от ЗУТОССР, ищите в производствата за установяване на трудов стаж по чл.1 ал.1 т.1 и т.3 от ЗУТОССР да понасят тежестта на направените разноски по тези дела, респ. тази тежест и отговорността за тези разноски да не се разпределя и те да не се присъждат според общите правила на чл.78 от ГПК /най-общо казано според изхода на делото/, то законодателят изрично би установил такова специално правило, подобно на това по чл.9 ал.2 от ЗУТОССР-относно разноските за исковите производства за установяване на осигурителен стаж по чл.1 ал.1 т.2 от ЗУТОССР. Специалната норма на чл.9 ал.2 от ЗУТОССР е приложима само в исковите производства за установяване на осигурителен стаж по чл.1 ал.1 т.2 от ЗУТОССР, но не и в исковото производство за установяване на трудов стаж по чл.1 ал.1 т.3 от ЗУТОССР.

При липса на официални удостоверителни документи за установяване на трудовия стаж на лицата, единствено приложим и допустим е исковият ред по специалния закон. Т.е спорът може да бъде

разрешен само по съдебен ред. Когато субектът на трудовото правоотношение е натоварен с това да води процес и да установи правото си пред съд, с цел да извлече благоприятни правни последици и когато държавата е определила един орган да отговаря по този иск, именно този орган ще трябва да понесе разноските по делото, ако искът е основателен.

Следователно при уважаване на предявения положителен установителен иск за трудов стаж на ищеца следва да се присъждат разноски на основание чл.78 ал.1 от ГПК, освен ако са налице предпоставките по чл.78 ал.2 ГПК.

По изложените съображения Общото събрание на Гражданска колегия на Върховния касационен съд

Р Е Ш И :

В производството по чл.1 ал.1 т.3 от Закона за установяване на трудов и осигурителен стаж по съдебен ред са приложими общите правила на ГПК за присъждане на разноските.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГК,

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Гражданска колегия:
КРАСИМИР ВЛАХОВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ

на ОТДЕЛЕНИЯ: БОЙКА СТОИЛОВА.....
И.Ф. ДОБРИЛА ВАСИЛЕВА.....
И.Ф. ТАНЯ МИТОВА.....
И.Ф. ПЛАМЕН СТОЕВ.....

ЧЛЕНОВЕ:

1. КАПКА ЮСТИНИЯНОВА.....	21. ЖИВА ДЕКОВА.....
2. СИМЕОН ЧАНАЧЕВ.....	22. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА.....
3. ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА.....	23. ВАСИЛКА ИЛИЕВА.....
4. БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА.....	24. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА.....
5. СТОИЛ СОТИРОВ.....	25. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА.....
6. МАРГАРИТА СОКОЛОВА.....	26. ОЛГА КЕРЕЛСКА.....
7. БОРИСЛАВ БЕЛАЗЕЛКОВ.....	27. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ.....

8. СВЕТЛА ЦАЧЕВА.....
9. ЛЮБКА БОГДАНОВА.....
10. ВЕСКА РАЙЧЕВА.....
11. ЗЛАТКА РУСЕВА.....
12. ДИЯНА ЦЕНЕВА.....
13. МАРИЯ ИВАНОВА.....
14. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВСКА.....
15. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА.....
16. ЕМИЛ ТОМОВ.....
17. АЛБЕНА БОНЕВА.....
18. СВЕТЛА ДИМИТРОВА.....
19. БОНКА ДЕЧЕВА.....
20. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА.....
28. ВЕСЕЛКА МАРЕВА.....
29. БОРИС ИЛИЕВ.....
30. ДИАНА ХИТОВА.....
31. БОЯН ЦОНЕВ.....
32. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА.....
33. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....
34. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ.....
35. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА.....
36. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА.....
37. ЛЮБКА АНДОНОВА.....
38. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ.....
39. ГЕРГАНА НИКОВА.....
40. МАЙЯ РУСЕВА
41. ЕРИК ВАСИЛЕВ.....

